Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Onbezet België

Voor de briefwisseling van onbezet België naar het Verenigd Koninkrijk was ook de censuurdienst van Calais bevoegd. Op de onderstaande brief en kaart zien we dan ook alleen merken van die censuurdienst.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Onbezet België

Belgische militaire eenheden werden gestationeerd in de Engelse sector in onbezet België. Deze Engelse sector bevond zich rond Poperinge. Een Belgisch artillerie regiment en compagnies werklieden moesten hun briefwisseling via de Engelse militaire post verzenden. Zij hadden echter een Belgische postcode en die vinden we dan ook terug op die zendingen. Er golden trouwens speciale regels voor hun briefwisseling. Hier zien we dan twee voorbeelden.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Onbezet België

Toch komt het voor dat militairen gebruik maken van burgerbrievenbussen in onbezet België en dat hun briefwisseling ter bestemming komt. Er is dan ook meestal geen spoor van censurering. Hierna zien we hiervan twee voorbeelden.

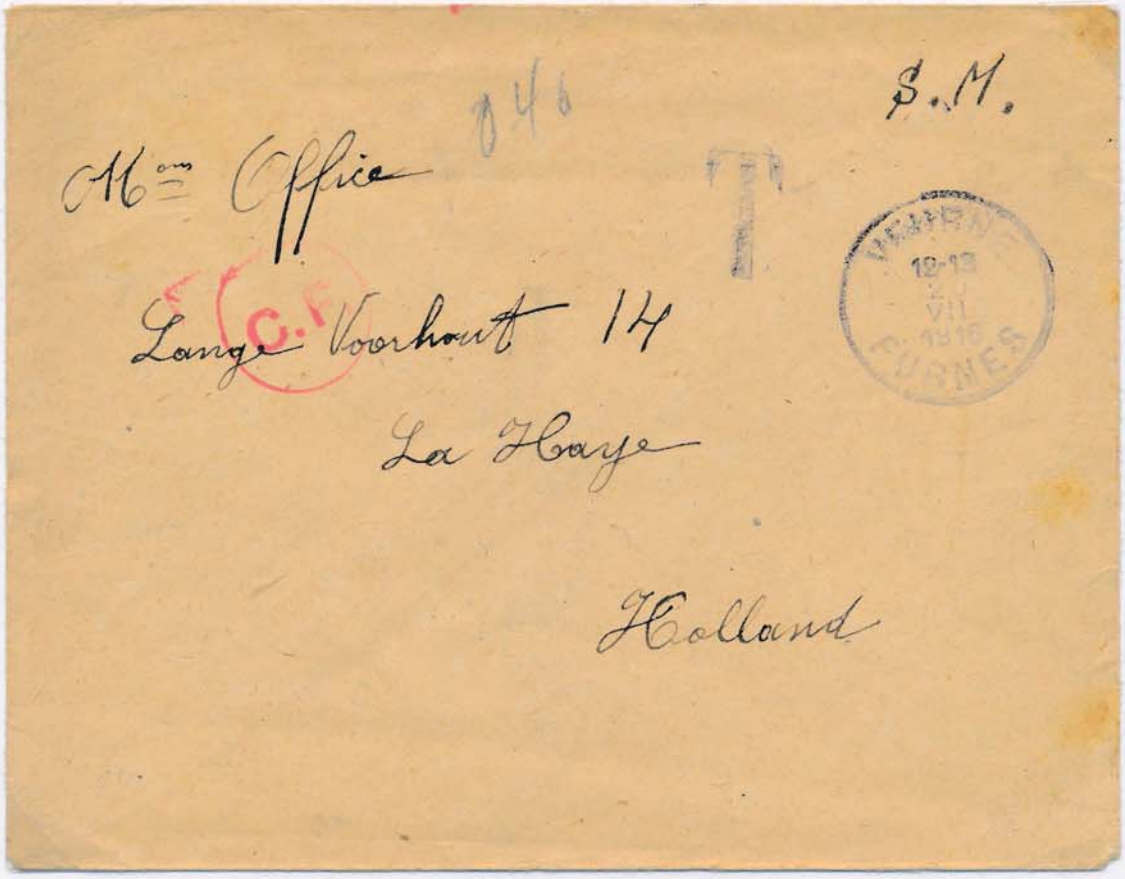

Brief in portvrijdom verstuurd vanuit Veurne naar Den Haag in Nederland. De Belgische post heeft aangeduid dat port moest geheven worden bij aankomst. Ook de censuur heeft de militaire origine niet opgemerkt.

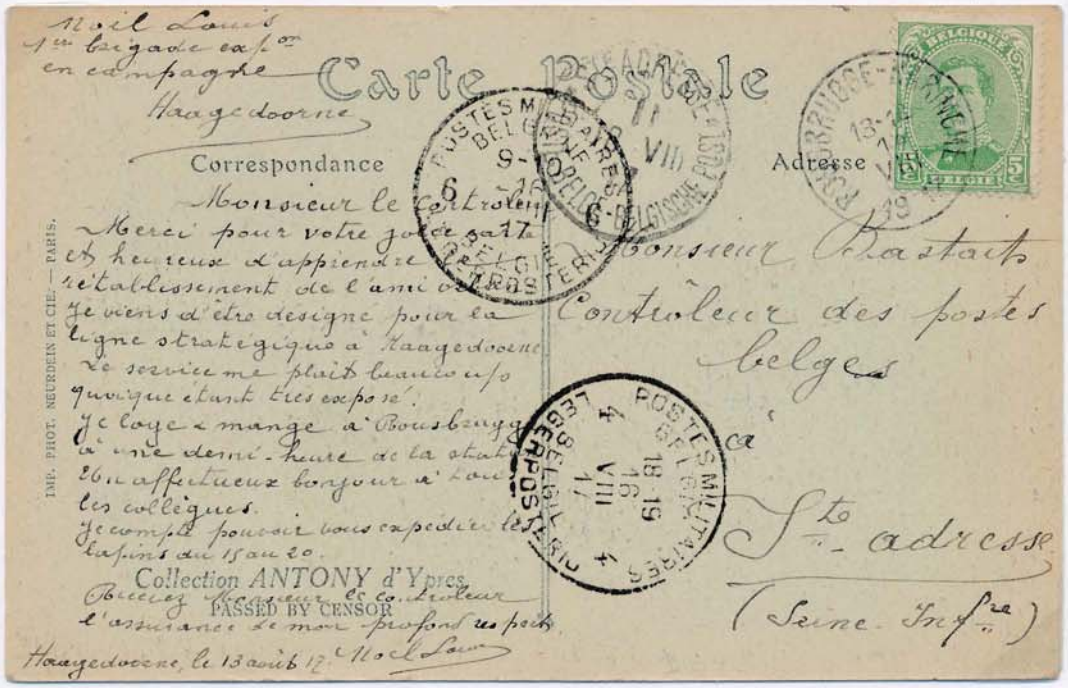

Kaart in binnenlandse dienst verstuurd van Rousbrugge-Haringe naar Sainte-Adresse. De afzender is een spoorwegbeambte, gestationeerd te Haagedoorne. Genoten zij geen portvrijdom?

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Peters of meters

Van peters zullen we maar zwijgen maar van meters waren er des te meer. Vele dames van jong tot oud voelden zich geroepen om een Belgische militair wat steun te geven tijdens het conflict. Er werd echter streng toegekeken. De militairen mochten niet ingaan op verzoeken van onbekenden. Vooral de marraines uit neutrale landen werden geviseerd, zij waren altijd verdacht wegens mogelijke spionage. Tocht bestaan ze. Hier twee voorbeelden van zendingen in beide richtingen tussen het Belgische leger en Zwitserland.

Kaart van het Belgische leger naar Lausanne waarbij de militair in de aanhef van zijn boodschap zegt "Chère marraine". Duidelijker kan het niet. De censuur van Calais heeft twee merken nagelaten in groene inkt.

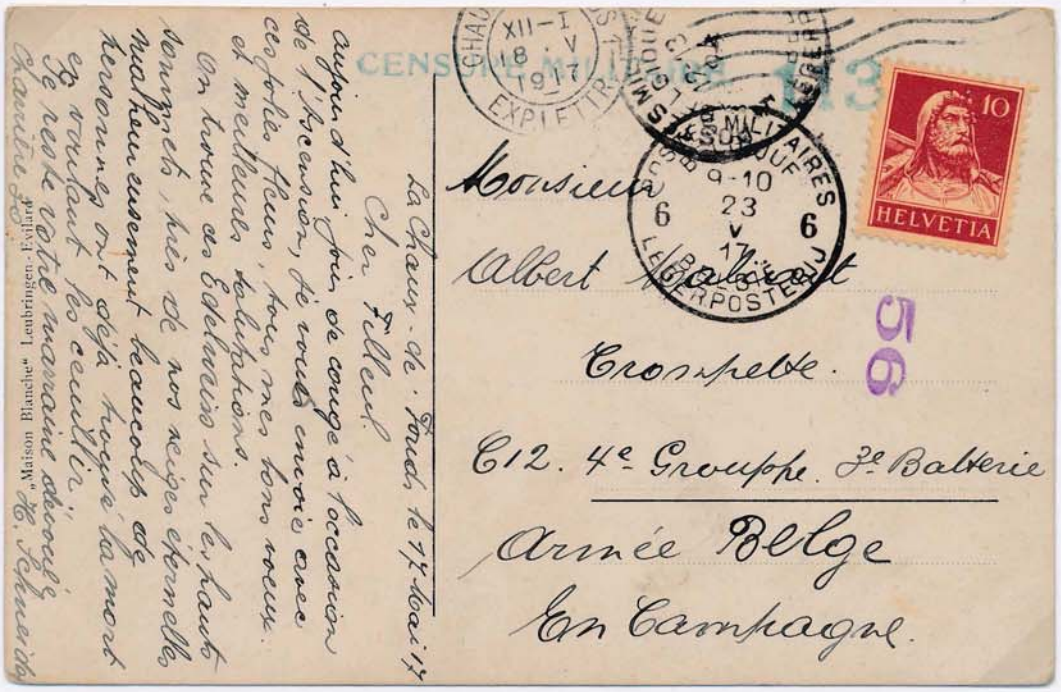

Van Zwitserland naar het Belgische leger met als aanhef van de boodschap "Cher Filleul". Ook hier twee merken van van de censuurdienst van Calais.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Verplichte aanduidingen

Als censuurmaatregel moesten alle militairen vanaf maart 1916 en wellicht nog vroeger hun naam, hun graad en hun militair adres op hun briefwisseling aanbrengen. Niet binnenin de brief maar op de omslag of de kaart. Dit maakte het voor de censuurdiensten makkelijker om diegenen op te sporen die onder verdenking stonden en wiens briefwisseling altijd moest gecontroleerd worden.

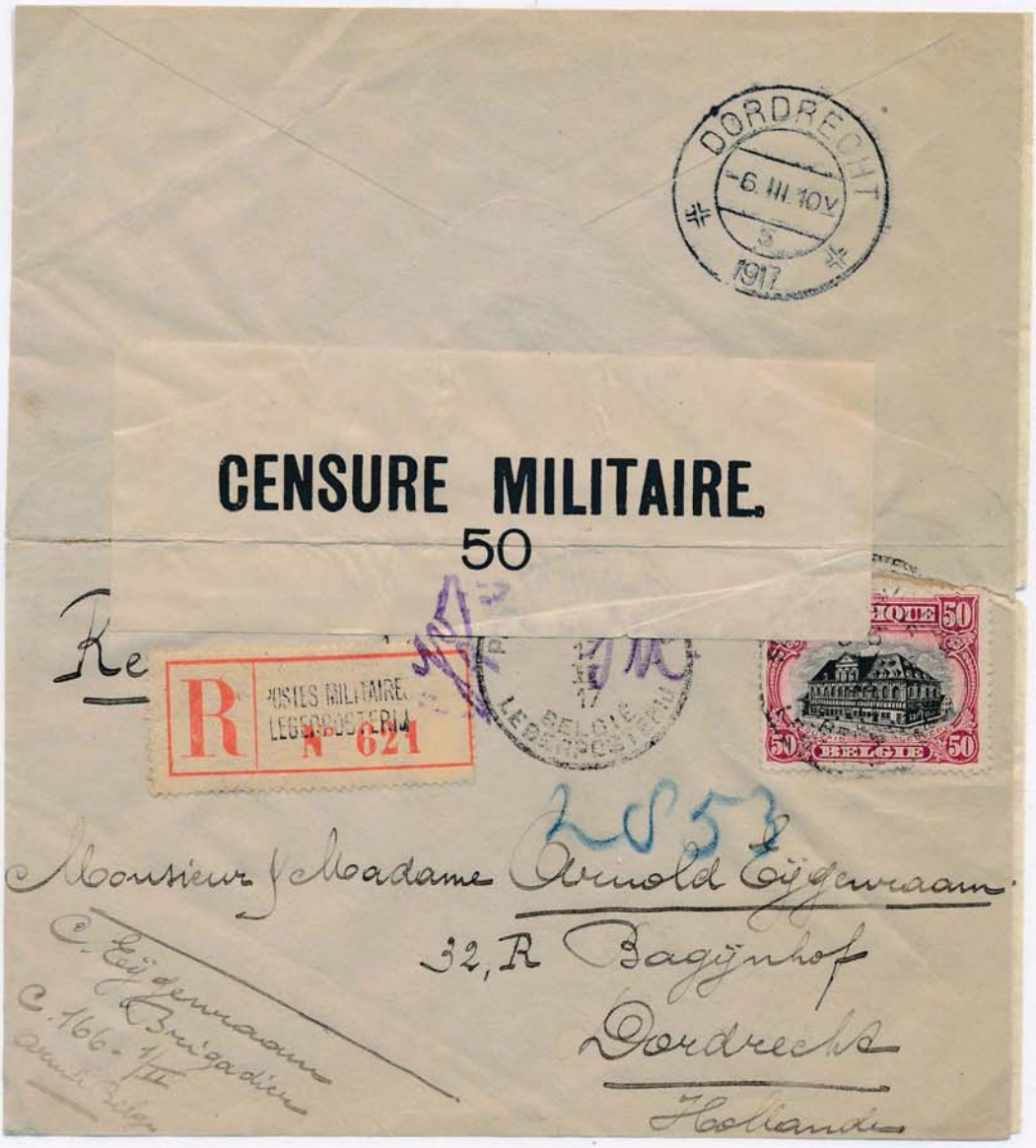

Deze correct gefrankeerde aangetekende brief bevat in de linker benedenhoek de naam, de graad en het militaire adres van de afzender. Vermits het een zending naar Dordrecht in Nederland is vinden we een tweetal censuurmerken van de dienst te Folkestone.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Verplichte aanduidingen

Nochtans vinden we raar of zelden of die briefwisseling het woordje "soldaat" in de adressering. De naam en het militaire adres komen wel altijd voor. Als ook die gegevens ontbreken dan zien we het resultaat op het volgende blad.

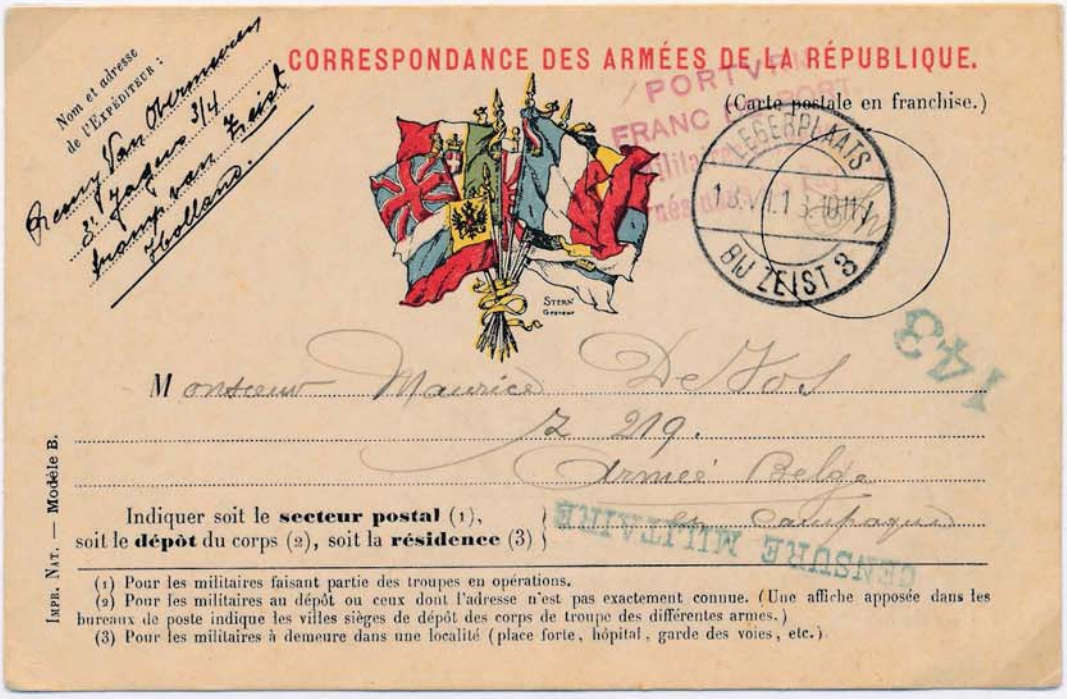
CORRESPONDANCE DES ARMÉES DE LA RÉPUBLIQUE.

(Carte postale en franchise.)

Nom et adresse de l'Expéditeur :

Henry Van Ommeren
3. Jaguar
kamp van Zeist
Holland.

PORTVRIJ
FRANC DE PORT
Militair Gebied

1 3.V.1 3.10.14
BIJ ZEIST 3

Monsieur Maurice De Kool
12 219.
Armée Belge
Indiquer soit le **secteur postal** (1), soit le **dépôt** du corps (2), soit la **résidence** (3)

CENSURE MILITAIRE

(1) Pour les militaires faisant partie des troupes en opérations.
(2) Pour les militaires au dépôt ou ceux dont l'adresse n'est pas exactement connue. (Une affiche apposée dans les bureaux de poste indique les villes sièges de dépôt des corps de troupe des différentes armes.)
(3) Pour les militaires à demeure dans une localité (place forte, hôpital, garde des voies, etc.)

Impr. Nat. — Modèle B.

Franse portvrijdomkaart verstuurd vanuit het kamp van Zeist in Nederland naar een Belgisch militair. We zien in het adres van de bestemmeling geen graad aangeduid. De censuurmerken zijn hier hoogst uitzonderlijk in groen inkt aangebracht en dus van de censuurdienst van Calais. Waarom dit stuk niet door Folkestone werd nagekeken is een raadsel.

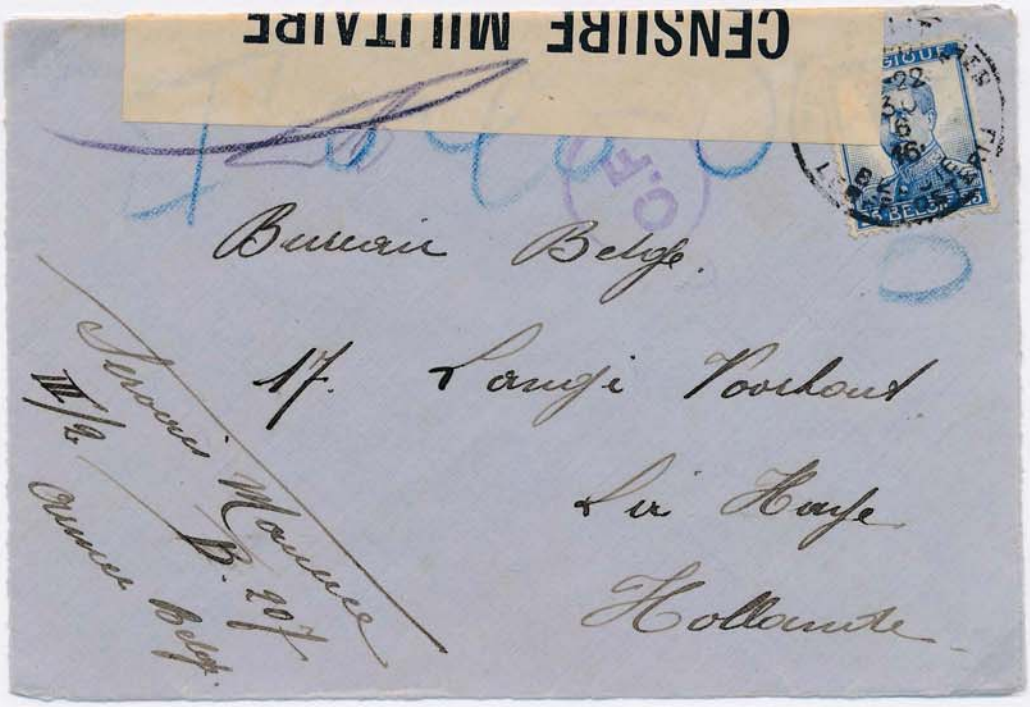
CENSURE MILITAIRE

Bureau Belge.
17. Lange Voorhout
La Haye
Hollande

Maurice
B. 207
Armée Belge.

Ook bij deze briefomslag valt er geen graadaanduiding in het adres van de verzender te bespeuren. Wel opvallend is het gebruik van een niet meer geldige postzegel en de postale aanduidingen voor het te heffen strafport. Censurering gebeurde te Folkestone waarvan we drie aanduidingen aan de voorzijde zien.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Verplichte aanduidingen

Indien de afzender vergat zijn adres te vermelden aan de buitenzijde van zijn zending dan kreeg dat stuk het hierna getoonde stempel mee. Meestal werd het poststuk dan toch ter bestemming gebracht zoals hieronder maar wel met een serieuze vertraging. Enkele voorbeelden zijn bekend waar het werd teruggestuurd aan afzender.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Verplichte aanduidingen

De gezamelijke aanduiding van het expliciete militaire adres en van het adres met de postale code was uiteraard verboden vanaf de invoering van de postcodes. Anders had het geen zin. Ook het vermelden van het expliciete adres was verboden tenzij voor de hospitalen, de instructiecentra en de diensten buiten het etappengebied.

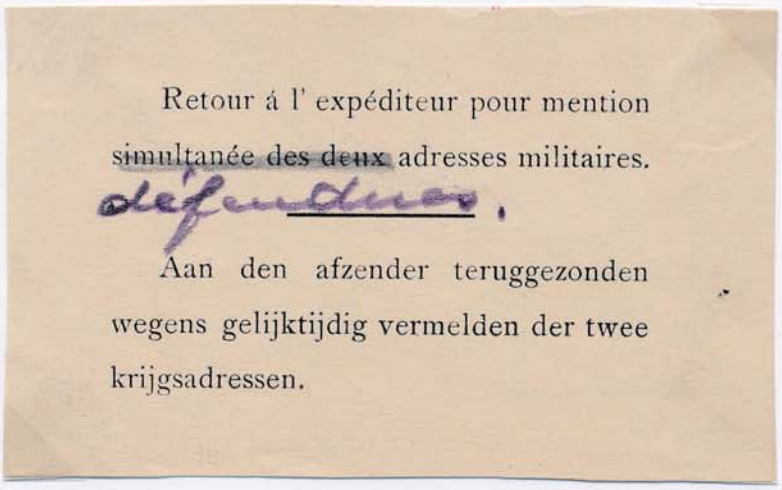
Retour á l' expéditeur pour mention simultanée des deux adresses militaires.
défendues.

Aan den afzender teruggezonden wegens gelijktijdig vermelden der twee krijgsadressen.

Dit papiertje, dat normaal bedoeld was om gebruikt te worden bij het gelijktijdig vermelden van het adres met de postcode en het expliciete adres werd gewijzigd wegens het gebruik van een verboden element in het adres, waarschijnlijk de aanwezigheid van een plaatsnaam.

CARTE POSTALE.
Service Militaire.
En franchise de port
C.F.
BAARLE-HERTOG 7-8 V 16
BAARLE-DUC
FOSTES MILITAIRES BELGIQUE LEBERPOSTERIJ 9-10 V 16
CENSURE MILITAIRE
Au Comité
„Aide aux Soldats Belges!"
Poste Restante
BAARLE-DUC.
BELGIQUE.
Expéditeur : Vital Vandeu Prie
Adresse : 7me Regt de ligne Pensionnaire
Etat Major Armée Belge

Links op de kaart staat het expliciete adres van de afzender en niet zijn adres via de postcode. Normaal had hij B229 moeten gebruiken in plaats van "7me Reg^{t} de ligne". Nochtans werd deze kaart door de censuurdienst van Folkestone zonder probleem doorgelaten tot zijn eindbestemming Baarle-Hertog.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Telegrammen

In de Westhoek, het stukje onbezet België, waren tijdens het conflict nog een aantal telegraafkantoren werkzaam. In principe was het gebruik hiervan gereserveerd voor het militaire apparaat. Burgers mochten hiervan gebruik maken in uitzonderlijke omstandigheden. De telegraafbeambte werd echter gelast toe te kijken op de inhoud en in geval van twijfel moest het Groot Hoofdkwartier geconsulteerd worden alvorens het telegram te verzenden.

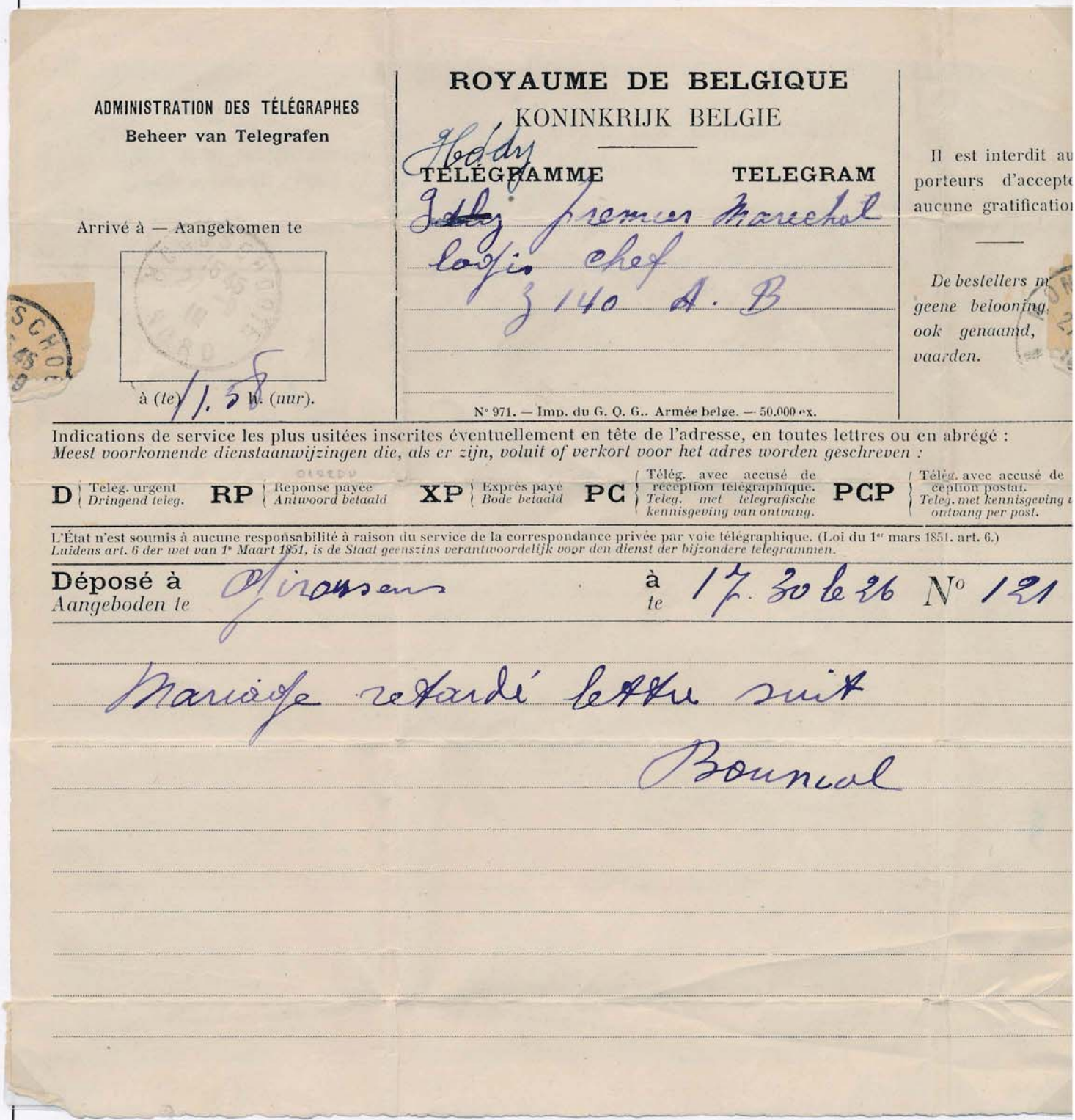

ADMINISTRATION DES TÉLÉGRAPHES
Beheer van Telegrafen

Arrivé à — Aangekomen te

à (te) 11.58 h. (uur).

ROYAUME DE BELGIQUE
KONINKRIJK BELGIE

TÉLÉGRAMME — TELEGRAM

Hoddy
premier Maréchal
logis chef
3140 A. B

Il est interdit au porteurs d'accepte aucune gratificatio

De bestellers m geene belooning ook genaamd, vaarden.

N° 971. — Imp. du G. Q. G.. Armée belge. — 50.000 ex.

Indications de service les plus usitées inscrites éventuellement en tête de l'adresse, en toutes lettres ou en abrégé :
Meest voorkomende dienstaanwijzingen die, als er zijn, voluit of verkort voor het adres worden geschreven :

D — Teleg. urgent / *Dringend teleg.*
RP — Reponse payée / *Antwoord betaald*
XP — Exprès payé / *Bode betaald*
PC — Télég. avec accusé de réception télégraphique. / *Teleg. met telegrafische kennisgeving van ontvang.*
PCP — Télég. avec accusé de réception postal. / *Teleg. met kennisgeving ontvang per post.*

L'État n'est soumis à aucune responsabilité à raison du service de la correspondance privée par voie télégraphique. (Loi du 1er mars 1851. art. 6.)
Luidens art. 6 der wet van 1e Maart 1851, is de Staat geenszins verantwoordelijk voor den dienst der bijzondere telegrammen.

Déposé à / *Aangeboden te* Girassens à / *te* 17.30 le 26 N° 121

Mariage retardé lettre suit
Bouneal

Belgisch telegramformulier gebruikt te Hondschoote in Frankrijk. Daar moet dus een Belgische telegraafbeambte gewerkt hebben ten behoeve van de Belgen. Op het telegram zelf is echter geen spoor van censuur te vinden. Het telegram zelf komt uit Girassens in Frankrijk en daar weten we uiteraard niet hoe het telegram werd nagekeken.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Telegrammen

Franse telegrammen evenwel dragen een duidelijk censuurmerk. Dit merk bestaat in verschillende vormen maar in de tekst staat altijd het woord "Controlé".

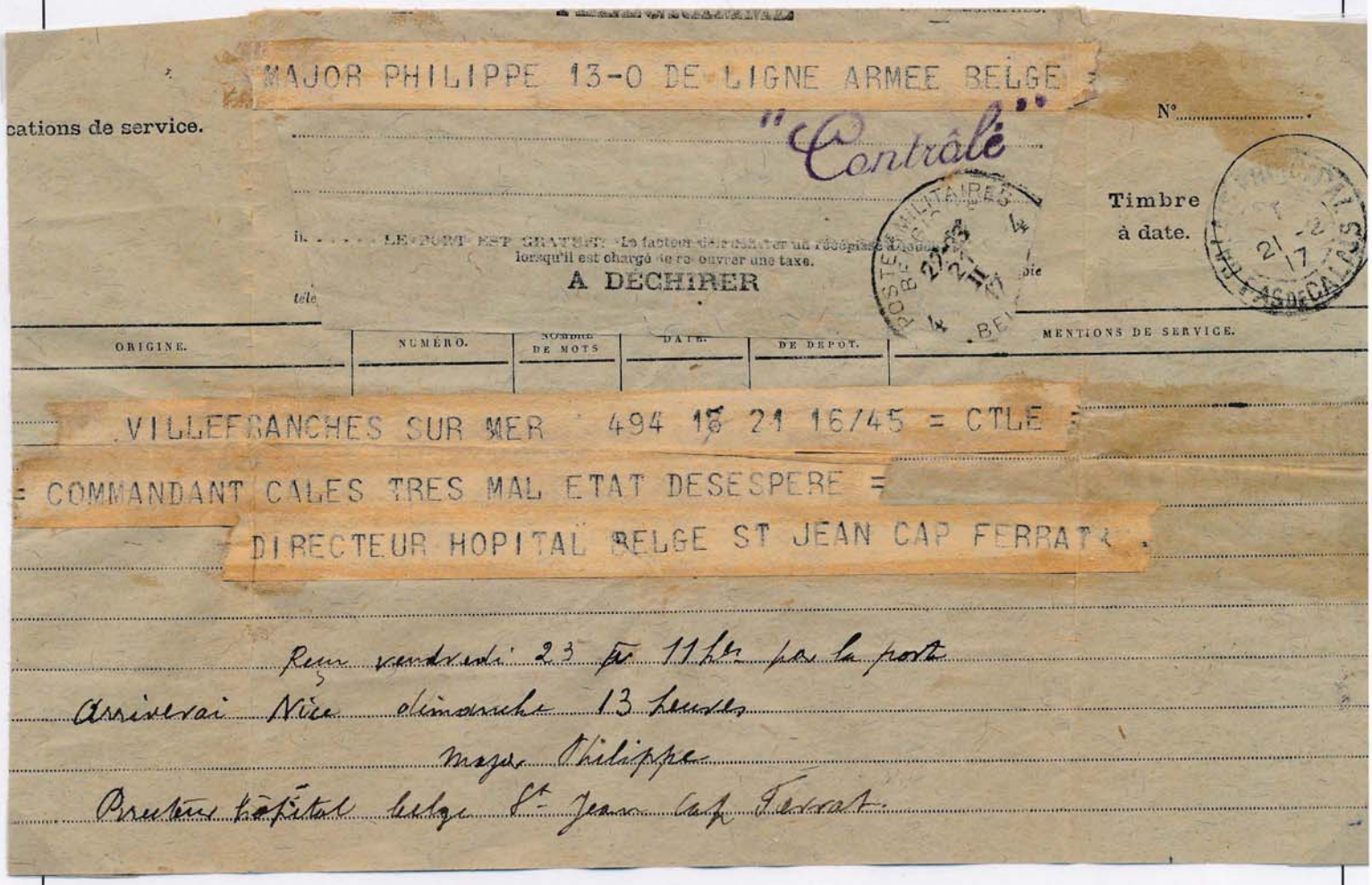
MAJOR PHILIPPE 13-O DE LIGNE ARMEE BELGE =

"Contrôlé"

cations de service.

N°

Timbre à date.

LE PORT EST GRATUIT. Le facteur doit délivrer un récépissé toutes fois lorsqu'il est chargé de recouvrer une taxe.

A DÉCHIRER

ORIGINE.	NUMÉRO.	NOMBRE DE MOTS	DATE.	DE DÉPOT.	MENTIONS DE SERVICE.

VILLEFRANCHES SUR MER 494 18 21 16/45 = CTLE =

= COMMANDANT CALES TRES MAL ETAT DESESPERE =

DIRECTEUR HOPITAL BELGE ST JEAN CAP FERRAT =

Reçu vendredi 23 fr 11 h. par la poste

Arriverai Nice dimanche 13 heures

Major Philippe

Prévenir hôpital belge St Jean Cap Ferrat

Dit telegram werd verstuurd vanuit het Belgisch hospitaal van St Jean – Cap Ferrat en was bestemd voor een majoor van het 13e Linieregiment. Het dichtst bijzijnde Franse telegraafbureel zal zich waarschijnlijk bevonden hebben in het station van Villefranches sur Mer. De aankomst wordt gesignaleerd met het BLP-stempel 4 van 21 februari 1917. Ook het antwoord dat hij warschijnlijk per telegraaf heeft verstuurd staat op het formulier. Zeer duidelijk bovenaan is het censuurmerk "Controlé" in cursief. De aankomststempel is die van Calais (Principal).

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

De Franse bemoeienissen

Het minste wat men kan zeggen is dat het niet boterde tussen de Belgen en de Fransen met betrekking tot de censuur. Vanaf het opstellen van het Belgische leger aan de IJzer werd de Belgische post door de Fransen gecontroleerd. Althans dit was wat de Fransen beweerden. Getuige onderstaand brief van het Belgische militaire postkantoor n° 8 naar het postkantoor van Sas van Gent in Nederland. Twee aanduidingen wijzen op de tussenkomst van het censuurkantoor van Dieppe, namelijk links "Retour de censure de Dieppe" en rechts "Retour de Dieppe censure". Toen reeds was de censuurdienst van Folkestone voor de relatie met Nederland in volle werking.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

De Franse bemoeienissen

Buiten de post voor Frankrijk naar Parijs en verder lieten de Belgen alles over aan de Fransen. Althans in theorie. Hier zien we een brief van het Belgische leger naar Lausanne in Zwitserland. Geen enkele Belgische brief naar andere landen dan Nederland en Frankrijk werd gevonden in de periode tot juni 1916 die door de Belgen werd nagekeken. Toch zijn er een aantal uitzonderingen die de sluitband van de censuur van het groot Hoofdkwartier dragen. Hier een voorbeeld van de censurering door het Franse censuurkantoor van Pontarlier.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

De Franse bemoeienissen

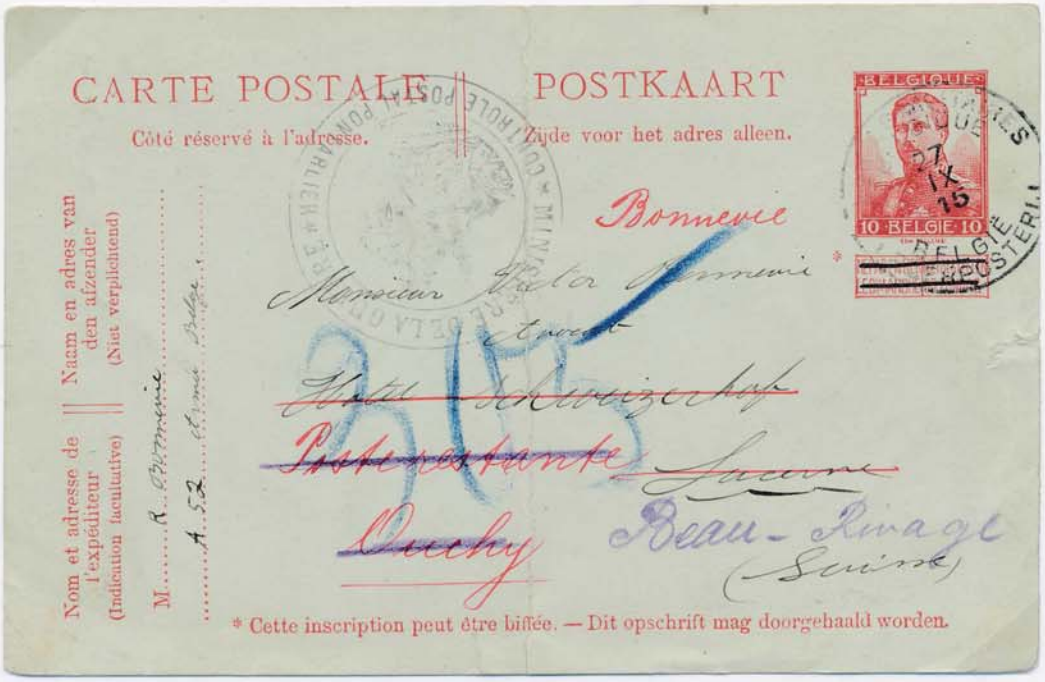

Uit dezelfde periode tonen we nog een postwaardestuk van het Belgische leger nar Luzern in Zwitserland dat evenwel naar twee andere adressen werd doorgestuurd. Ook hier we weer het merk van de censuurdienst van Pontarlier.

Tot hiertoe zagen we stukken van de Belgische militaire post. Er bestaan echter ook poststukken die niet via de Belgische militaire post werden behandeld. Het komt soms voor van een zending te vinden waarbij de verzender via de militaire brievenbesteller zijn stuk liet bezorgen aan het plaatselijke postkantoor in Frankrijk. Zo kwam die zending dan in het Franse postcircuit terecht met uiteraard als gevolg de routering via de Franse censuurdiensten.

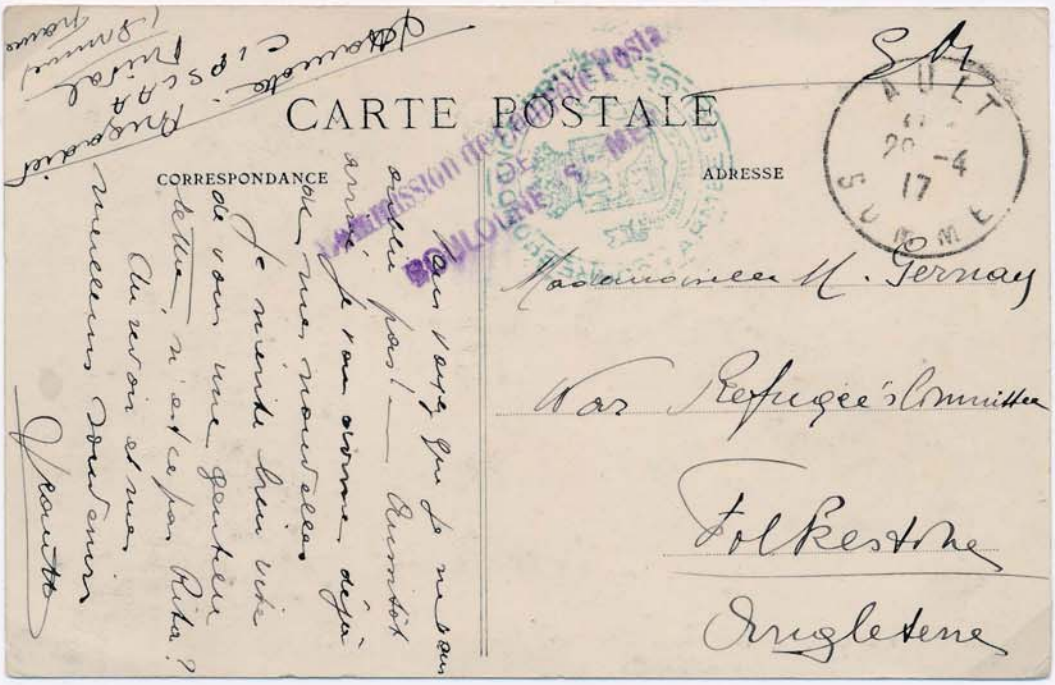

Deze kaart werd door de Belgische brievenbesteller aangeleverd aan het Franse burgerpostkantoor van Ault. Het groene stempel moest als waarmerk dienen voor het portvrijdom. Het violette stempel is van de censuur van Boulogne sur Mer met op twee lijnen "Commission de Controle Postal / BOULOGNE-s.-Mer".

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

De Franse bemoeienissen

Na verle tussenkomsten komt men tot een vergelijk met de Fransen. Toch slibbert hier en daar een brief door de maze van het net en de Fransen haasten zich dan ook om hierop censuur toe te passen. We krijgen dan ook de Franse merken onder vorm van een sluitstrook met de tekst "CONTROLE POSTEL MILITAIRE" en het ovale stempel " Ouvert Pa l'Autorite Militaire" en een nummer in het midden. Meestal komen nog één of twee ander merken voor aan de achterzijde van de omslag.

Briefomslag van februari 1917 naar Ouchy Lausanne, die niet door de Belgen werd nagekeken. De Fransen hebben het gat gevuld. Het wantrouwen moet nog steeds bestaan hebben.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

De Franse bemoeienissen

Zelfs tot in 1918 werden regelmatig brieven van Belgische oorsprong, die door een Belgische censuurdienst waren gecontroleerd, nogmaals door de Fransen nagekeken. We zien hieronder bovenop de Belgische sluitstrook nog een Franse sluitstrook en het ovale merk zoals hierboven reeds beschreven.

Belgische censuur maart 1915 tot november 1918

Het algemene offensief van 1918 en het einde van de censuurdiensten van Calais en Folkestone

Voorlopig is nog niet geweten wanneer de censuurdiensten van Calais en Folkestone hebben opgehouden met werken. In november en december 1918 echter werden verschillende censuurdiensten opgericht in het bevrijde België. Op hun beurt werden deze opgedoekt in augustus 1919 na het tekenen van de Vredesverdrag van Versailles.

Een militair van de "Service Manutention" van Luik stuurde een kaart naar Maastricht. Hoogwaarschijnlijk werd de censuur uitgeoefend door de dienst in Luik zelf. Zij plaatsten het éénlijnige merk "CENSURE MILITAIRE".

Deze handelskaart wordt gestuurd van Antwerpen naar Stockholm en we vermoeden dat de censuurdienst van Antwerpen de twee merken heeft geplaatst,n.l. de éénlijnige "CENSURE MILITAIRE." En het nummerstempel 34.